

Zbigniew Stankiewicz

GARNIZON ZAMOJSKI W LATACH 1867-1914

Zamojska twierdza na przestrzeni trzech i pół wieku utrzymywała stałą załogę liczącą od kilkudziesięciu do kilkuset osób. Był to garnizon podległy ordynatowi, właścicielowi miasta. W 1752 r.¹ w skład garnizonu zw. "milicją ordynacką" wchodziła kompania grenadierska, muszkieterska i kapitańska (po 61), dragoni (30), artylerzyści (17) i husarzy (14). W sytuacji zagrożenia obsadę wojskową zwiększano o regularne oddziały wojskowe. Na czele garnizonu stał zazwyczaj pułkownik, w późniejszym okresie nawet generał. Listę komendantów dawnej twierdzy zamojskiej próbował odtworzyć Ryszard Huss². Znaczną liczbę wojska ściągnęli do Zamościa Austriacy. Na koszarach trzeba było zająć opuszczone klasztory i inne budowle. Stały tu 3 kompanie i sztab cesarskiego pułku piechoty, a przez pewien czas rezydował gen. brygady. Rolę militarną Zamościa docenili Rosjanie. Po upaństwowieniu miasta w Zamość stacjonowało do kilku tysięcy żołnierzy. Władze cywilne musiały opuścić miasto. Rosjanie wykorzystujący walory militarne miasta stworzyli rozbudowany organizm wojskowy, którego koszarowo-więzienny charakter rzucił ponury cień na dzieje XIX-wiecznego Zamościa.

Jak funkcjonował ten znaczący na terenie zaboru rosyjskiego garnizon, a przede wszystkim jak wyglądała jego obsada osobowa, tej wiedzy nie posiadaliśmy dotąd. Na przeszkodzie stoi wojskowy charakter dokumentów, do tej pory trudno dostępnych (głównie na terenie Rosji), dodatkowo obarczonych barierą językową.

Podjęte badania w tym zakresie opublikowane zostały przez autora tego artykułu w „Zamojskim Kwartalniku Kulturalnym”³, obejmujące strukturę personalną fortecy do czasu jej kasaty.

Likwidacja twierdzy zamojskiej przeciągnęła się do 1868 r., zarówno niszczenie fortyfikacji jak i rozformowywanie jednostek garnizonowych. Ponieważ w Zamościu nadal stacjonowało wojsko, pozostawiono niektóre obiekty twierdzy takie, które nadawały się od razu lub po pracach modernizacyjnych na zakwaterowanie żołnierzy lub magazyny - nadszańce, bramy, podwalnie, kazamaty barkowe, rotunda, arsenał i prochownia. Rangę garnizonu określa liczba kilkudziesięciu rosyjskich generałów, którzy przez prawie pół wieku pełnili w Zamościu funkcje dowódcze garnizonu i związków taktycznych (dywizje,

---

¹ M. Lech, *Twierdza i Garnizon Zamościa w latach 1752-1756*, „Rocznik Lubelski”, 1962, t. 5, s. 282-287.

² R. Huss, *Garnizon zamojski wczoraj i dziś (1618-1998)*, Zamość 2003.

³ Z. Stankiewicz, *Garnizon twierdzy w Zamościu w latach 1815-1831*, „Zamojski Kwartalnik Kulturalny” 2014, nr 2 (119), s. 24-30; tegoż: *Garnizon twierdzy zamojskiej od 1832 do 1867 roku (cz. I)*, „ZKK” 2015, nr 1 (122), s. 16-20; tegoż, *Garnizon twierdzy zamojskiej od 1832 do 1867 roku (cz. II)*, „ZKK” 2015, nr 2 (123), s. 22-27.

brygady), zdarzało się nierzadko dwóch jednocześnie. Zestawienie obejmuje mniej lub bardziej kompletną obsadę stacjonujących w Zamościu dowództw dywizji i brygad, pułków (odpowiednio wyróżnianych w tekście) oraz niższych jednostek wojskowych i służb pomocniczych⁴.

Garnizon Miasta Zamościa

Utworzony po likwidacji twierdzy, w pięciostopniowej klasyfikacji zaliczony do III kategorii. Komendantem był najstarszy stopniem oficer, zajmujący najwyższe stanowisko dowódcze.

komendanci:

1867 - 1868 gen. mjr Filip Kannabich

1868 - 1870 płk Dymitr Szrejder

1870 - 1876 płk Iwan Łapcow (od 1875 r. gen. mjr)

1876 - 1878 gen. mjr Leonel von Raden

później każdorazowy dowódca dywizji kozackiej

1878 - 1884 gen. adiutant Iwan Szamszew

1884 - 1886 gen. por. Iwan Adrianow

1886 - 1887 gen. mjr Piotr Leonow

1887 - 1896 gen. por. Iwan Adrianow

1896 - 1898 gen. mjr Mitrofan Grekow

1898 - 1900 gen. por. Dawid Orłow

1900 - 1908 gen. por. Hipolit Pozdiejew

1908 - 1914 gen. mjr Aleksander Wierszynin (od 1909 r. gen. por.)

1914 gen. por. Agłaj Kużmin-Karawajew.

Jednostki garnizonu zamojskiego od 1877 r. podlegały pod utworzony w **14 Korpus Armijny** (dowództwo w Lublinie) a od 1894 r. **19 Korpus Armijny** (dowództwo w Brześciu Litewskim).

8 Dywizja Piechoty

1 Brygada Piechoty

30 Połtawski Pieszy Pułk (w Zamościu 1867-75)

dowódcy: płk Mikołaj Prutczenko, od 1867 r. płk Władysław Stankiewicz,

Lazaret pułkowy

starszy lekarz pułku: Iwan Aleksiejew.

8 Brygada Artylerii

(w Zamościu 1867-75)

dowódcy: płk Iwan Łapcow (od 1875 r. gen. mjr),

---

⁴ Nazwy dywizji i brygad zostały wycentrowane (dywizje dodatkowo podkreślone), niezależnie od tego czy znajdowały się tutaj ich dowództwa bądź tylko podległe im jednostki wojskowe.

dowódcy baterii: od 1867 r. – 1. ppłk Konstanty Sikstel, 2. ppłk Burakow, 3. płk Dawid Ditterichs; od 1873 r. – 1. ppłk K. Sikstel, 2 ppłk Nasjakin, 3. płk D. Ditterichs, 4. ppłk Józef Laskowski; od 1874 r. – 1. ppłk K. Sikstel, 2. płk Władysław Jarmersztebt, 3. ppłk Grigori Łazariew, 4. płk Stefan Kobyliński, 5. płk D. Ditterichs, 6 ppłk J. Laskowski.

13 Dywizja Kawalerii

(w Zamościu 1876-77)

dowódca: od 1875 r. gen. mjr Leonel von Raden,
naczelnik sztabu: płk Włodzimierz von Gojer,
starsi adiutanci: por. Paweł Azimow, por. Aleksander Giersoni,
lekarz: Aleksander Rożnow.

1 Brygada

(w Zamościu 1876-77)

dowódca: gen. mjr Aleksander Dame,

13 Władymirski Ułański Pułk (w Zamościu 1876-77)

dowódca: 1875-1876 płk Jakow Tutkiewicz, 1876-1877 płk Iwan Bechtiew,
naczelnik oddziału gospodarczego: ppłk Krassieński,
adiutant: por. Nielidow,
dowódcy dywizjonów: 1. ppłk Mjatkow, 2. mjr Mejer,
dowódcy szwadronów⁵: 1. mjr Iwanow, 2. rtm. Rozen, 3. mjr Dawydow, 4. mjr Baumgarten.

Dońska kozacka nr 6 bateria (w Zamościu 1876-77)

dowódca: od 1875 r. ppłk Piotr Sazonow,

Konna bateria nr 20 (w Zamościu 1876-77)

dowódca: ppłk Michał Kartawcew.

2 Brygada

(w Zamościu 1876-77)

dowódca: gen. mjr Aleksy Kulgaczew.

3 Dywizja Grenadierów

12 Grenadierski Astrachański Pułk z 2 Brygady (w Zamościu 1876-77)

dowódcy: 1872-1877 płk Piotr Radziszewski, 1877 ppłk Grigori Kriukow,
adiutanci: por. Aleksander Businow,
naczelnik oddziału gospodarczego: ppor. Iwan Bieławincew,
dowódcy batalionów: 1. mjr Wasyl Swinin, 2. ppłk Mikołaj Kowienkin, 3. ppłk Gawrił Mierło,
adiutanci batalionów: 1. pchor. Piotr Fijałkowski, 2. ppor. Andrzej Bezcennyj, 3. ppor. Fiodor Sawieliew.

---

⁵ Szwadrony stacjonowały w Zamościu, Łabuniach, Łapiguzie i Sitańcu.

1 Dońska Kozacka Dywizja

do 1877 r. **Samodzielna Dońska Kozacka Dywizja**

(w Zamościu 1878-1914)

dowódcy: 1875-1884 gen. adiutant Iwan Szamszew, 1884-1886 gen. por. Iwan Adrianow, 1886 gen. mjr Piotr Leonow, 1887-1896 gen. por. Iwan Adrianow, 1896-1898 gen. mjr Mitrofan Grekow, 1898-1900 gen. por. Dawid Orłow, 1900-1908 gen. por. Hipolit Pozdiejew, 1908-1914 gen. mjr Aleksander Wierszynin (od 1909 r. gen. por.), od 1914 r. gen. por. Agłaj Kuźmin-Karawajew,

szef sztabu: 1875-1880 płk Włodzimierz Iwanow, 1880-1884 płk Konstanty Przewłocki, 1884-1885 płk Lew Bajkow, 1885-1886 płk Włodzimierz Giber von Grejfenfels, 1886-1888 płk Lew Bajkow, 1888-1893 płk Piotr Wasilew, 1893-1894 płk Walerian Karandiew, 1894-1898 płk Michał Pliszkow, 1898-1901 płk Edward von Klodt, 1901-1905 płk Wiktor Szirokow, 1905-1912 ppłk Włodzimierz Marczenko (od 1910 r. płk), 1912-1913 płk Jewgraf Nemow, 1913-1914 ppłk Aleksander Benzengr (od połowy 1914 r. płk),

starszy lekarz: w 1888 r. Konstanty Kowalczukow, w 1894 r. Antoni Frydericy, w 1896 r. Mitrofan Stiepanow, 1901-1904 Aleksander Smirnow, od 1904 r. Jewgienin Ostriakow,

starsi adiutanci: od 1883 r. sztabskapitan Wiktor Raznatowski (w 1885 r. kpt.), od 1888 r. esaul⁶ Aleksy Usaczew, w 1893 r. st. adiutant do spraw gospodarczych podesaul⁷ Antoni Dubowski i st. adiutant do spraw liniowych sztabssrotmistrz Mikołaj Durow, w 1896 r. do spraw liniowych kpt. Borys Bobrowski i do spraw gospodarczych podesaul Antoni Dubowski, od 1898 r. kpt. Fiodor Abramow, w 1910 r. kpt. Mikołaj Braźnikow i podesaul Władysław Maksymowicz.

1 Brygada

(w Zamościu 1878-92, 1895-97, 1902-14)

dowódcy: 1875-1885 gen. mjr Mikołaj Janow, 1885-1886 vacat, 1887-1890 gen. mjr Piotr Leonow, 1890-1895 gen. mjr Wasyl Turczaninow, 1895-1902 gen. mjr Mikołaj Kalinin, 1902-1905 gen. mjr Mikołaj Iłowajski, 1905-1906 gen. mjr Piotr Grekow, 1906-1911 gen. mjr Fiodor Abramow, 1911-1914 gen. mjr Iwan Kamiennow, od 1914 r. gen. mjr Nikandr Łaszczylin.

Doński kozacki nr 16 pułk⁸ (w Zamościu 1878-82)

dowódcy: 1877-1882 płk Mikołaj Śliusariw, od 1882 r. płk Józef Dukmasow.

10 doński kozacki pułk (do 1894 r. **doński kozacki nr 10 pułk**, w Zamościu 1883-1914)⁹

---

⁶ Odpowiednik kapitana w wojskach regularnych.

⁷ Odpowiednik sztabskapitana w wojskach regularnych

⁸ Został wyłączony ze składu 1 dywizji i wysłany na odpoczynek. Ponieważ 18 VIII 1882 r. zaliczono go do pułków drugorzędnych. Oprócz tego zaliczone zostały do drugorzędnych i wysłane na odpoczynek 17, 18, 19 i 20 pułki kozackie, dwa pierwsze ze składu 1 dywizji.

⁹ W składzie dywizji od końca 1882 r.

dowódcy: 1877-1886 płk Warłam Denisow, 1886-1890 płk Wasyl Turczaninow, 1890-1897 płk Iwan Luizow, 1897-1903 płk Wasyl Upornikow, 1903-1904 płk Światosław Grekow, 1904 vacat, 1905-1908 płk Światosław Grekow, 1908-1910 płk Leonid Ignatiew, 1910-1913 płk Nikandr Łaszczylin, 1913-1914 płk Piotr Krasnow¹⁰,

zastępca dowódcy: w 1893 wojskowy starszina¹¹ Gieorgi Pawłow, w 1896 wojskowy starszina Sergiej Kriukow i wojskowy starszina Gieorgi Pawłow, w 1910 wojskowy starszina Ałgaj Diakow i podesauł Mikołaj Makiew,

adiutanci: w 1893 chor. Wasyl Sidow, w 1896 chor. Mikołaj Surowcew,

naczelnik oddziału gospodarczego: w 1893 wojskowy starszina Gieorgi Popow, w 1896 wojskowy starszina Iwan Sulin, w 1910 podesauł Georgi Gołubow,

naczelnik oddziału szkolnego: w 1893 podesauł Gieorgi Kurnakow, w 1910 r. podesauł Michał Iwanow,

dowódcy sotni: w 1896 r. – 1. esauł Jakow Aleszin, 2. wojskowy starszina Iwan Sulin, 3. esauł Mikołaj Wałow, 4. esauł Płaton Timofiew, 5. esauł Artamon Krasnianski, 6. esauł Jakow Kundelekow; w 1910 r. – 1. sotnik¹² Stefan Mazankin, 2. sotnik Jakow Mazankin, 3. sotnik Mikołaj Izwarin, 4. sotnik Mikołaj Rudakow, 5. chor. Stefan Fomin, 6. chor. Ałdar Iwanow,

starszy lekarz: w 1894 Michał Sokołow,

weterynarz: w 1894 Michał Michin, w 1896 Fiodor Teslenko.

2 Brygada

(w Zamościu 1897-1900, 1913-14)

dowódcy: 1890-1900 gen. mjr Mikołaj Jagodin, 1900 vacat, 1912-1914 gen. mjr Jefim Kunakow, 1914 gen. mjr Konstanty Poliakov.

13 doński kozacki pułk (w Zamościu 1911-14)

dowódcy: 1910-1913 płk Konstanty Poliakov, 1913-1914 płk Aleksander Kargalskow,

zastępca dowódcy: wojskowy starszina Lew Burianow i wojskowy starszina Jakow Łobaczew,

naczelnik oddziału gospodarczego: wojskowy starszina Arkady Nomikosow,

naczelnik oddziału szkolnego: esauł Stefan Gorski,

dowódcy sotni: 1. esauł Paweł Iwanow, 2. esauł Semen Popow, 3. esauł Paweł Jakuszew, 4. esauł Michał Szlachtin, 5. esauł Ałdar Kożanow, 6. esauł Grigori Sitnikow.

---

¹⁰ Piotr Krasnow (1869-1947) generał i pisarz, był autorem opartej na własnej biografii powieści *Od dwugłowego orła do czerwonego znaku* (4 t., 12 przekładów), w której znalazł oddźwięk wybuch wojny w 1914 (m.in. jak przyjęto wybuch wojny w Zamościu, o wymarszu z miasta). Bardziej znany jest jako kontrrewolucjonista i ataman armii dońskiej oblegającej Carycyn, ofiara stalinowskich czystek. Sam opisany później w powieści Aleksego Tołstoja *Chleb*. Przed przybyciem do Zamościa dowodził 1 doński kozackim dywizjonem, który później stacjonował w Zamościu (za: www.zamosciopedia.pl).

¹¹ Odpowiednik podpułkownika w armii regularnej.

¹² Odpowiednik porucznika w armii regularnej.

1 Doński Kozacki Dywizjon¹³ (w Zamościu 1911-14)

dowódcy: 1909-1912 płk Mikołaj Jewsigniejew, 1912-1914 płk Piotr Markow.

6 dońska kozacka bateria (w Zamościu 1910-11)

dowódcy baterii: od 1910 r. wojskowy starszyna Wasyl Czebotarijew,

dowódcy półbaterii: 1. esaul Ałdar Muchin, 2. esaul Leon Kriukow.

7 dońska kozacka bateria (do 1894 r. **dońska kozacka nr 7 konna artyleryjaska bateria**, w Zamościu 1882-1914)

dowódcy baterii: 1877-1884 ppłk Danił Dukmasow, 1884-1888 wojskowy starszyna Piotr Fomin, 1888-1896 wojskowy starszyna Iwan Luizow, 1896-99 wojskowy starszyna Anatol Sawczenkow, 1899-1903 wojskowy starszyna Mikołaj Kalinin (od 1901 r. płk), 1903-1906 starszyna wojskowy Wasyl Kaledin, 1906-1908 wojskowy starszyna Michał Makarow, 1908-1914 wojskowy starszyna Iwan Astachow,

dowódcy półbaterii: w 1910 r. 1. esaul Władysław Antonow, 2. esaul Iwan Zołotariew.

18 Dywizja Piechoty

2 Brygada Piechoty

72 Tulski Pieszy Pułk (w Zamościu 1880-88)

dowódcy: płk Edward Szczuko (Szczuka), 1884-1886 płk Iwan Jakubowski, 1886-1888 płk Konstanty Smirnski,

naczelnik oddziału gospodarczego: ppłk Iwan Woinow,

adiutant: por. Aleksy Fiedułow,

starszy lekarz: Konstanty Popow,

dowódcy batalionów: 1. ppłk Aleksy Czerkiewski, 2. ppłk Andrzej Wienjukow, 3. ppłk Włodzimierz Rajewski, 4. ppłk Benedykt Zarzecki,

18 Brygada Artylerii

5 bateria (w Zamościu 1880-90)

dowódcy baterii: ppłk Christian Gering, 1884-1886 płk Marek Worotnikow, 1886-1888 ppłk Mikołaj Makarow.

3 bateria (w Zamościu 1880-90)

dowódcy baterii: ppłk Mikołaj Sochański, od 1886 r. ppłk Iwan Andriewski.

17 Dywizja Piechoty

1 Brygada Piechoty

66 Pieszy Butyrski Pułk (w Zamościu 1911-14)

dowódcy: 1911-1912 płk Iwan Efirow, 1912-1914 płk Dawid Simonson, 1914 płk Antoni Listowski¹⁴,

---

¹³ Sformowany w 1901 r., w jego skład wchodziły baterie kozackie 6 i 7.

szef sztabu: 1910-1913 płk Aleksy Iwiński, 1913-1914 p.o. płk Antoni Listowski

naczelnik oddziału szkolnego: od 1907 kpt. Iwan Azmin,

naczelnik oddziału gospodarczego: od 1913 p.o. kpt. Michał Ispandiarow,

naczelnik oddziału zwiadowczego: od 1910 sztabskapitan Michał Bałyczew,

adiutant: od 1911 sztabskapitan Aleksander Kuczewski,

starszy lekarz: od 1906 Gieorgi Sieropołko,

kwatermistrz: od 1911 Wasyl Nadaszkiewicz,

skarbnik: od 1911 Mitrofan Moczalów,

dowódcy batalionów: w 1910 r. – 1. ppłk Anamin Smirnow, 2. ppłk Sergiej Nasatnin, 3. ppłk Ałdar Żukow, 4. ppłk Antoni Listowski, od 1913 r. – 1. ppłk Bolesław Antoszewicz, 2. ppłk Jewgraf Radziszewski, 3. ppłk Aleksander Gorkowienko, 4. ppłk Włodzimierz Władymirow,

dowódcy kompanii: w 1910 r. – 1. kpt. Władysław Antonow (od 1913 kpt. Michał Bokkamiński), 2. kpt. Bolesław Antoszewicz (od 1911 kpt. Grigori Kolenkow), 3. kpt. Władysław Toczyński (od 1911 kpt. August Mastberg), 4. kpt. Iwan Pacewicz (od 1905), 5. kpt. Mikołaj Bierdonosow (od 1905), 6. kpt. Włodzimierz Władymirow (od 1913 kpt. Mikołaj Iwanow), 7. kpt. Jewgraf Radziszewski, 8. kpt. Płaton Bałyczew, 9. kpt. Georgi Szlegel (od 1906), 10. kpt. Mikołaj Świętopełk-Borow-Borowski (od 1913 kpt. Fiodor Turczyński), 11. kpt. Antoni Dargiewicz, 12. kpt. Mikołaj Nikolski (od 1913 kpt. Bronisław Komajewski), 13. kpt. Ibrahim Bek-Gusejnow (od 1904), 14. kpt. Władysław Iwanow (od 1904), 15. sztabskapitan (od 1912 kpt.) Mikołaj Buczakow, 16. kpt. Ałdar Karchanin (od 1908),

dowódca kompanii karabinów maszynowych: od 1913 sztabskapitan Józef Szczerbowicz-Wieczor,

dowódca kompanii niefrontowej: od 1911 sztabskapitan Aleksander Pokramowicz.

2 Brygada

(w Zamościu 1901-04, 1908-1910)

dowódcy: od 1899 r. gen. mjr Iwan Arciszewski, od 1904 r. gen. mjr Mikołaj Nowosielow.

68 Lejb Pieszy Borodyński Pułk¹⁵ (w Zamościu 1889-1905, 1908-10)

dowódcy: płk Konstanty Niszczenko, 1893-1901 płk Sergiej Urniżewski, 1901-1907 płk Aleksander Anikiew, 1907-1908 płk Jakow Smirnow, 1908-1910 płk Aleksy Romanow¹⁶, od 1910 r. płk Jakow Smirnow,

szef sztabu: w 1910 płk Wadim Lubarski,

---

¹⁴ Antoni Listowski (1865-1927) generał rosyjski, później gen. dywizji WP, w czasie wojny 1920 został dowódcą 2 Armii chwilowo zastępując J. Piłsudskiego na stanowisku Naczelnego Wodza, później dowodził Frontem Ukraińskim (za Wikipedią).

¹⁵ W czerwcu 1905 r. zostaje wysłany na Daleki Wschód (nie brał udziału w walkach).

¹⁶ Pochodził z rodziny carskiej.

naczelnik oddziału gospodarczego: w 1893 ppłk Władysław Ukraincew, 1896-1904 ppłk Mikołaj Ostrikow, 1904-1908 ppłk Aleksander Bogolinow, od 1908 ppłk Osip Sitkowski, od 1910 kpt. Julian Szuliakowski,

starszy lekarz: w 1894 Włodzimierz Dmitriew, od 1896 Wiaczesław Borisow,

adiutant: od 1893 por. Leon Lindenbaum, od 1904 sztabskapitan Paweł de Liwron, 1908-1909 sztabskapitan Aleksander Christin, 1909-1910 sztabskapitan Michał Prichodko,

kwaterymistrz: od 1904 Galaktion Iwanow, od 1908 Włodzimierz Gołubiew,

dowódcy batalionów: w 1893 r. – 1. ppłk Andrzej Zubkowski, 2. ppłk Aleksy Selezniew, 3. ppłk Mikołaj Ostrikow, 4. ppłk Fiodor Linda; w 1896 r. – 1. ppłk Andrzej Zubkowski, 2. ppłk Władysław Kowalski, 3. ppłk Mikołaj Umaniec, 4. ppłk Fiodor Linda; w 1908 r. – 1. kpt. Wasyl Konstantynowicz, 2. ppłk Rafał Szaniawski, 3. ppłk Mikołaj Iwanow, 4. kpt. Włodzimierz Bołogowski; w 1910 r. – 1. ppłk Osip Sitkowski, 2. ppłk Wadim Liubarski, 3. ppłk ppłk Mikołaj Iwanow, 4. ppłk Włodzimierz Bołogowski,

dowódcy kompanii: w 1910 r. – 1. kpt. Mikołaj Golikow, 2. kpt. Julian Sztafels, 3. kpt. Mikołaj Żdichowski, 4. kpt. Piotr Kozłowski, 5. kpt. Ałdar Chrapczew, 6. kpt. Władysław Snisarew, 7. kpt. Michał Garski, 8. kpt. Wiktor Bujanowski, 9. kpt. Julian Szuliakiewicz, 10. kpt. Władysław Gryniewicz, 11. kpt. Paweł Stawrowski, 12. kpt. Stanisław Mogielnicki, 13. kpt. Wsiewołod Laskarzewicz, 14. kpt. Piotr Kusznirow, 15. kpt. Ałdar Lichaczew, 16. sztabskapitan Mikołaj Zuzin.

67 Pieszy Tarutyński Pułk (w Zamościu 1908-10)

dowódcy: od 1902-1909 płk Mikołaj Sobolew, 1909-1910 płk Gieorg Popow,

naczelnik oddziału gospodarczego: od 1909 płk Kajetan Leśniewski,

adiutant: w 1910 por. Czyżow,

dowódcy batalionów: od 1909 r. – 1. ppłk Ałdar Winogradow, 2. ppłk Fiodor Kurganowicz, 3. ppłk Wiaczesław Kuszczewski, 4. ppłk Aleksander Maksymowicz,

dowódcy kompanii: w 1910 r. – 1. kpt. Michał Ulzło, 2. kpt. Michał Grigorowicz, 3. kpt. Sergiej Kozoryz, 4. kpt. Siemion Ilin, 5. kpt. Władysław Piwniew, 6. kpt. Georg Griuner, 7. kpt. Iwan Ziber, 8. kpt. Paweł Kallistow, 9. kpt. Iwan Znoziński, 10. kpt. Władysław Przewłocki, 11. kpt. Antoni Gołowin, 12. kpt. Iwan Pobidonoscew, 13. kpt. Wiktor Smirnow, 14. kpt. Stanisław Gasselberg, 15. kpt. Fiodor Grabowski, 16. sztabskapitan Warłam Banaszkiewicz,

kwaterymistrz: Iwan Bondarenko.

Jednostki zabezpieczenia

Wojskowy magazyn prowiantowy w Zamościu (w Zamościu 1867-1914)¹⁷

nadzorcy: Afanasiej Bilim-Kołosowski, w 1881 vacat, 1882-1896 tytularny radca Włodzimierz Chliustow, 1896-1902 kpt. Mikołaj Kapyłow, 1902-1904 sztabskapitan Michał Gładysz, 1904-1906 kolegiálny radca Afanazy Makon-

---

¹⁷ Znajdował się jeszcze w twierdzy zamojskiej.

mowicz, 1906-1907 kpt. Wasyl Talwiński, 1907 r. vacat, 1908-1914 ppłk Władysław Babin.

Zamojski prowiantowy magazyn Warszawskiego Okręgu Wojskowego (w Zamościu 1908-1914)

nadzorca: kpt. Fiodor Poletajew.

Garnizonowy skład amunicji i materiałów wybuchowych¹⁸ (w Zamościu 1908-1914)

nadzorca: sztabskapitan Włodzimierz Iwanow (od 1910 kpt.).

Stacja telegraficzna¹⁹ (w Zamościu 1868-86)

naczelnik: Benefeld, 1871-1873 Wasyl Andrejew, 1873-1881 Aleksander Nachtigal, 1881-1885 Robert Bajm, 1885-1886 Konstanty Szmidt.

Pocztowo-telegraficzny kantor (w Zamościu 1887-1914)

naczelnik: Konstanty Szmidt, 1887-1896 Aleksy Filipow, 1896-1913 Wiktor Gutowski, 1913-1914 Mikołaj Korenczuk.

Prace przy obiektach wojskowych w powiecie zamojskim (w Zamościu 1868-72)

prowadzący: ppłk Robert von Nolte.

zajmujący się wojskowymi pracami budowlanymi w guberni: od 1867 sztabskapitan Michał Kenig, od 1872 kolegiálny radca Wasyl Antonow.

Inżynierskie roboty przy umocnieniach (w Zamościu 1882-97)²⁰

nadzorcy wojskowych budów w powiecie zamojskim: 1882-1886 asesor Andrzej Głowacki, 1886-1895 asesor Wasyl Dertiew, 1895-1897 asesor Adam Najbow.

prowadzący prace na wojskowych budowach w Guberni Lubelskiej: 1883-1884 inżynier wojskowy kpt. Włodzimierz Poliański, od 1884 inżynier wojskowy kpt. Wiktor Zamiatnin.

Zamojska wojskowa budowlana komisja²¹ (w Zamościu 1906-08)

skład: przewodniczący płk Mikołaj Surażewski, cywilny inżynier Konstanty Selens, członek por. Timofiej Waśkow, prowadzący sprawy sztabskapitan Aleksander Światowiec-Walewicz.

Zamojski powiatowy zarząd wojskowy (w Zamościu 1887-1912)²²

powiatowi naczelnicy wojskowi: 1887-1890 ppłk Karol von Schele, 1890-1894 ppłk Paweł Machajew, 1894-1901 ppłk Aleksander Miasnikow, 1901-1904

---

¹⁸ Powstał na Rotundzie po jej przebudowie.

¹⁹ Od 1867 r. stacje telegraficzne nie były bezpośrednio podporządkowane wojsku.

²⁰ W tych latach rozpoczęto przebudowę niektórych budowli miejskich na koszary.

²¹ Zajmowała się nadzorowaniem budowy koszar, wykonywanych przez prywatnych przedsiębiorców. W tych latach zostały wybudowane koszary „kozackie” i koszary „piechoty”. Według wytycznych koszary miały być budowane w miejscach, gdzie nie zakłócałyby życia mieszkańcom.

²² Od 1913 r. nie było w Zamościu powiatowego naczelnika wojskowego, powiat zamojski podlegał pod chełmskiego powiatowego naczelnika wojskowego płk Mikołaja Andrejewa.

ppłk Iwan Cepetew, 1904-1909 ppłk Leonard Bejl, 1909-1911 ppłk Aleksy Ajdarow, w 1912 vacat.

Zamojska komisja powiatowa do spraw wojskowych powinności²³ (w Zamościu 1874-1914)

przewodniczący (naczelnik powiatu): 1874-1879 ppłk Bazyli Jezierski, 1879-1883 Walerian Trzeciak, 1883-1885 Ignacy Czajkowski, 1885-1886 sztabskapitan Jefgraf Stiepanow, 1886-1887 Wiktor Kieskiewicz, 1887-1892 Mikołaj Suchotin, 1892-1912 Fiodor Czernicki, 1912-1914 Fiodor Sarżewski²⁴.

Zamojska kwaterunkowa komisja (w Zamościu 1906-14)

przewodniczący (burmistrz Zamościa): 1906-1909 Mikołaj Jastrebiłow, 1909-1911 Semen Martynowski, 1911-1913 Antoni Kulesza, 1913-1914 Michał Szajnowicz,

naczelnik komisji: Samuel Dichter,

członkowie: Romuald Jaśkiewicz, Kazimierz Fiszhaut, Stefan Bernawski.

Jednostki porządkowo-policyjne:

Rada „adresów wiernopoddanych” zamojskiego powiatu (w Zamościu 1867-70)

nadzorca: w 1867 gen. mjr Filip Kannabich, 1868-1870 płk (w 1870 dymisjonowany gen. mjr) Dymitr Szrejder,

członkowie: Mikołaj Straszewicz, Afanasiej Bilim-Kołosowski, Piotr Michajłowski, Mikołaj Makiewski-Zubok, Mikołaj Kazakin, Anastazy Szaikowski, Grigori Trachanowski, Markell Ortman, Robert Przegaliński.

Wydział zamojskiego urzędu powiatowego do spraw policyjnych (od 1913 wojenno-policyjnych, w Zamościu 1867-1914)

przewodniczący: 1868-1877 Sylwester Sidorski, 1877-1879 Stanisław Górski, 1879-1881 Tichon Isakow, 1881-1882 Filip Wojciechowski, 1882-1896 Ernest Kunczewicz, 1886-1894 Kirił Troicki, 1894-1901 Fiodor Juszcuk, 1901-1910 Iwan Makarewicz, 1910-1912 Wasyl Nadaszkiewicz, 1912-1913 Aleksander Trofimuk, 1913-1914 Mikołaj Gwozdin.

Okręg zamojsko-biłgorajski żandarmerii (w Zamościu 1869-95)

naczelnicy: 1869-1873 sztabskapitan Aleksy Paul, 1873-1879 kpt. Afanasiej Iwanow, 1879-1889 kpt. Włodzimierz Krzyżański, 1889-1893 ppłk Aleksander Nikolin, 1893-1895 rtm. Walenty Miedwiediew(od 1896 r. ppłk).

Okręg zamojsko-krasnostawski żandarmerii (w Zamościu 1896-1910)

naczelnicy: ppłk Walentyn Miedwiediew, 1902-1903 sztabssrotmistrz Dymitr Iwanow, 1903-1908 ppłk Aleksander Sosionkow (Sasionkow), 1908-1910 rtm. Mitrofan Zaricki.

---

²³ Zajmowała się poborem oraz ustalała wykaz osób podlegających służbie wojskowej.

²⁴ W jej skład wchodził również: naczelnik Straży Ziemskiej, komisarz do spraw chłopskich, dwóch miejscowych obywateli wyznaczanych przez gubernatora na 3 lata, burmistrz Zamościa oraz przedstawiciel wojska i przeprowadzający badanie lekarz wojskowy i cywilny.

Okręg zamojsko-tomaszowsko-biłgorajski żandarmerii (w Zamościu 1911-14)

naczelnik: od 1911 rtm. Mitrofan Zaricki.

Ziemska Straż Powiatu Zamojskiego²⁵ (w Zamościu 1867-1914)

naczelnicy powiatowi: 1867-1871 sztabsrotmistrz Mikołaj Wasilew, 1871-1874 rtm. Konstanty Kochanowski, 1874-1877 sztabskapitan Konstanty Skabiczewski, 1877-1879 sztabskapitan Walerian Trzeciak, 1879-1881 rtm. Aleksander Buckowski, 1881-1884 mjr Lew Prikot, 1884-1885 sztabskapitan Jefgraf Stiepanow, 1885-1895 sztabskapitan Klementyn Griniewicz, 1895-1899 por. Dymitr Merlin, 1899-1904 por. Paweł Lewicki (od 1902 r. sztabskapitan), 1904-1909 kpt. Andrzej Osipow, 1909-1911 ppłk Płaton Władyszewski, 1911-1914 sztabskapitan Antoni Bajkiewicz, 1914 r. kpt. Mitrofan Merlin.

Wojskowa parafia prawosławna²⁶ (w Zamościu 1867-1914)

kapelani: 1867-1879 Mikołaj Straszekiewicz, 1879-1894 Antoni Reszeńłowicz, 1894-1903 Antoni Gackiewicz, 1903-1907 Włodzimierz Gordasewicz, 1907-1914 Emilian Bekarewicz.

Bibliografia

Dobroński A. *Dyslokacja wojsk rosyjskich w Królestwie Polskim przed I wojną światową*, „Studia i Materiały do Historii Wojskowości”, t. XX, 1976

Grenadierskie i piechotnyje połki 1909-1912. Sprawocznaz kniżka imperatorskoj gławnoy kwartiry, red. W. Szenk, S-Peterburg 1909-1912

Kalendarz Lubelski. Lublin 1876, 1877, 1880, 1882, 1883, 1884, 1886, 1887, 1888, 1890, 1891, 1893, 1894, 1897, 1898, 1899, 1901, 1902, 1903, 1905, 1906, 1907, 1912, 1913, 1915

Kazaczi wojska. Sprawocznaz kniżka imperatorskoj gławnoy kwartiry, red. W. Szenk, S-Peterburg 1912

Kozłowski J. *Warszawski Okręg Wojskowy w 1874 r.*, „Studia i Materiały do Historii Wojskowości”, t. XXXVIII, 1996

Kulik M. *Warszawski Okręg Wojskowy rosyjskiej cesarskiej armii w latach 1894-1914*, „Przegląd historyczno-wojskowy”, Rok IX (LX) nr 4 (224)

Latawiec K. *Rosyjskie siły zbrojne na obszarze Guberni Lubelskiej w latach 1864-1914*, „Teka Komisji Historycznej PAN Oddział w Lublinie”, 2006, T. I.

---

²⁵ W 1867 r. było 31 strażników, w 1879 r. w tym 4 konnych, podzielonych na rejony (uczastki): zamojski 12 strażników, szczebrzeszyński 4, krasnobrodzki 3, zwierzyński 3, frampolski 3, starozamojski 3 i skierbieszowski 3. W 1883 r. było 33 strażników podzielonych na rejon: zamojski, krasnobrodzki, zwierzyński, szczebrzeszyński, terespolski, nieliski, skierbieszowski.

²⁶ Była w twierdzy zamojskiej cerkiew p.w. Zbawiciela (Spasa), a w końcu 1871 r. na cerkiew prawosławną zamieniono dawną cerkiew unicką św. Mikołaja. Do Spaskiej została przeniesiona miejsko-garnizonowa parafia. W latach 1871-1894 r. wymieniana jest w Zamościu jedna cerkiew a od 1894 r. dwie: garnizonowa p.w. Zbawiciela i miejska św. Mikołaja. Kiedy w 1908 r. została wybudowana nowa cerkiew garnizonowa w koszarach, tam została przeniesiona parafia Zbawiciela.

Latawiec K. *Oficerowie i urzędnicy wojskowi 66 butyrskiego pułku piechoty na początku 1914 r.* „Wschodni Rocznik Humanistyczny”, T. IV, Lublin 2007

Obszczij spisok oficerskim czynom ruskoj imperatorskoj armii. Sostawien po 1-e Janwaria 1910 g., S-Peterburg 1910

Razpisanije 164 piechotnych pułkow s pokazaniem starszyństwa i znaków otliczjakatore dołżny byt im priswojeny, S-Peterburg 1884

Spisok generałom i sztab-oficeram Wojska Dońskiego po starszyństwu, Nowo-czerkask 1878

Spisok generałom po starszinstwu, Sankterburg 1882, 1884, 1889, 1890, 1910